

NIEMIECKIE I POLSKIE NAZWY ZAWODÓW PRAWNICZYCH Z PERSPEKTYWY TRANSLACYJNEJ¹

ARTUR DARIUSZ KUBACKI

Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Instytut Neofilologii – Filologia Germańska
ul. Studencka 5, pok. 403, 31-116 Kraków
e-mail: kubart@post.pl

Abstrakt: Przedmiotem niniejszego artykułu są rozważania dotyczące niemieckich i polskich nazw zawodów prawniczych. W pierwszej części poddano je analizie według kryteriów językowych oraz przedstawiono ich tłumaczenia. Niektóre z translatów zostały oparte na ekwiwalentach słownikowych, a inne zostały zaproponowane przez autora artykułu. Z kolei w drugiej części opisano strategie i problemy związane z tłumaczeniem powyższych nazw.

Słowa kluczowe: onomastyka, nazwy zawodów prawniczych, tłumaczenie specjalistyczne, strategie tłumaczenia nazw zawodów, grupa wyrazowa

Przedmiotem niniejszego artykułu są rozważania na temat możliwości i strategii tłumaczenia polskich i niemieckich nazw zawodów prawniczych, zarówno w węższym, jak i szerszym rozumieniu, występujących w urzędowych klasyfikacjach zawodów.

¹ Niniejszy tekst stanowi zmienioną wersję publikacji w języku niemieckim pt. *Deutsche und polnische Berufe in der Rechtspflege aus translatorischer Sicht*, która ukazała się w 4. tomie *Wrocławskich studiów z lingwistyki mediów* pod red. Romana Opiłowskiego i Waldemara Czachura *Sprache – Wissen – Medien. Festschrift für Professor Gerd Antos*, Wrocław–Dresden 2015, s. 145-161.

Korpus stanowią dwie oficjalne publikacje, służące w pierwszej kolejności do celów statystycznych. W Polsce obowiązuje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. 2014, poz. 1145), zaś w Niemczech opracowana przez Federalną Agencję Pracy *Klasyfikacja zawodów 2010*, będąca alfabetycznym wykazem nazw zawodów (w skrócie KldB, stan na 3 marca 2014 r.).

1. Nazwy zawodów w języku polskim i niemieckim

Pomysł zbadania oficjalnych nazw zawodów oraz ich tłumaczeń zrodził się już w latach od 2002 do 2005 podczas moich trzech pobytów w Halle nad Saawą w ramach wspólnego projektu naukowego PPP², realizowanego przez Uniwersytet im. Marcina Lutra w Halle-Wittenberdze oraz Uniwersytet Śląski w Katowicach. Moim opiekunem był wówczas prof. Gerd Antos, który w inspirujących rozmowach zachęcał mnie do przetłumaczenia nazw polskich zawodów na język niemiecki, wskazując także odpowiednią literaturę. Owocem tej inspiracji są dwa duże opracowania w postaci wykazu polskich zawodów w niemieckim tłumaczeniu, a także trzy artykuły naukowe poświęcone nazwom zawodów w języku polskim i niemieckim³. Temat ten wzbudził zainteresowanie także innych

² Partnerstwo Publiczno-Prywatne.

³ Kubacki, Artur Dariusz. 2006. *Niemiecko-polski, polsko-niemiecki słownik z zakresu kontroli finansowo-księgowej z indeksem zawodów i specjalności*. Kraków; Kubacki, Artur Dariusz. 2007: *Arkadownik, eguterzysta, formierz versus formowacz. O tłumaczeniu nazw zawodów z języka polskiego na język niemiecki*. W: *Lingua Legis* 15: ss. 56-65; Kubacki, Artur Dariusz. 2009: *Klasyfikacje statystyczne w przekładzie na język niemiecki / Die statistischen Klassifikationen in deutscher Übersetzung*. Warszawa; Kubacki, Artur Dariusz. 2009: *Semantisch-strukturelle Analyse der Berufsbezeichnungen im Deutschen und Polnischen*. W: Bartoszewicz, Iwona / Dalmas, Martine / Szczęk, Joanna / Tworek, Artur (red.): *Germanistische Linguistik extra muros – Aufgaben*. Linguistische Treffen in Wrocław, vol. 4. Wrocław–Dresden: ss. 37-46; Kubacki, Artur Dariusz. 2010: *Jak tłumaczyć oficjalne nazwy zawodów i specjalności z języka niemieckiego i na język niemiecki?* W: Piotrowska, Maria (red.): *Tłumacz wobec problemów kulturowych*. Seria Język a Komunikacja 26. Kraków: ss. 71-81.

polskich naukowców (por. Lewandowski 2004, 2006, Kamasa 2007, Bąk 2010).

Już wtedy zaskoczyło mnie to, że oficjalne wykazy zawodów cechuje znaczna rozbieżność w zakresie ich liczby w Niemczech (ok. 29.500 nazw) i w Polsce (ok. 2000). Według informacji Federalnej Agencji Pracy, w Niemczech funkcjonuje obecnie ponad 27.000 nazw różnych zawodów, przy czym prowadzona przez nią baza danych⁴ zawiera niecałe 24.000. Na stronie internetowej „Statystyki Federalnej Agencji Pracy”⁵ można także znaleźć informację, że baza danych oprócz aktualnych nazw zawodów i profesji zawiera także ich synonimy i formy pokrewne, dawne nazwy zawodów, zawody występujące w byłej NRD oraz inne określenia stosowane na rynku pracy. Z kolei w Polsce liczba zawodów nieznacznie wzrosła i według stanu na dzień 1 stycznia 2015 r. zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów (Dz.U. 2014, poz. 1145) obejmuje 2385 zawodów i specjalności.

Powyższa rozbieżność jest trudna do uzasadnienia, tym bardziej, że obie klasyfikacje opracowano w oparciu o międzynarodową klasyfikację zawodów ISCO-08⁶, której zastosowanie przy sporządzaniu zestawień statystycznych zawodów Komisja Europejska od 2011 roku rekomenduje wszystkim państwom członkowskim. Zjawisko językowe tzw. *mocji* (Motion)⁷, która polega głównie na tworzeniu żeńskiej formy zawodu poprzez dodanie sufiksu do formy męskiej, nie jest powodem wysokiej liczby zawodów w niemieckiej bazie danych. Przy wielu zawodach oprócz formy

⁴ Chodzi o alfabetyczny spis nazw zawodów (Klassifikation der Berufe 2010, Stand zum 27.6.2011) <https://statistik.arbeitsagentur.de/Navigation/Statistik/Grundlagen/Klassifikation-der-Berufe/KldB2010/Systematik-Verzeichnisse/Systematik-Verzeichnisse-Nav.html> (27.12.2014 r.).

⁵ Statistik der Bundesagentur für Arbeit – <http://statistik.arbeitsagentur.de/> (27.12.2014 r.).

⁶ International Standard Classification of Occupations w wersji z 2008 r. (ISCO-08).

⁷ Zob. na przykład Bąk, Paweł. 2010: *Berufliche Frauenbezeichnungen oder weibliche Berufsbezeichnungen? Möglichkeiten und Grenzen der Erfassung von Äquivalenzen im Bereich der Politischen Korrektheit am Beispiel des Polnischen und Deutschen*. W: Bilut-Homplewicz, Zofia / Mac, Agnieszka / Smykała, Marta / Szwed Iwona (red.): *Text und Stil. Studien zur Text- und Diskursforschung* 1. Frankfurt/Main et al.: ss. 355-370; Kamasa, Victoria. 2007: *Fryzjer czy fryzjerka? Rodzaj gramatyczny nazwy zawodu jako nośnik statusu społecznego*. W: *Investigationes Linguisticae* vol. XV: ss. 56-79.

męskiej dodatkowo podawany jest albo sufiks „-in” (*Abspüler/in*), służący do tworzenia form rodzaju żeńskiego, albo złożenie z żeńską formą „-frau” (*Feuerwehrfrau*), przy czym obydwa określenia stosowane są równie często. W przypadku niektórych zawodów powstały dodatkowo niewskazujące na płeć formy niemieckie (*Servicefachkraft*, *Schweißaufsichtsperson*) lub obcojęzyczne (*Bachelor of Arts – Public Administration*, *Master of Law – Tax and Economic Law*). Z kolei w polskim wykazie zawodów i specjalności założono, że zawody *per se* nie posiadają rodzaju. Z tego względu zasadniczo zrezygnowano z żeńskich form zawodów, mimo że w polskim słownictwie sufiksy „-ka” (*psycholożka/Psychologin*), „-owa” (*krawcowa/Schneiderin*) lub „-ini/-yni” (*sprzedawczyni/Verkäuferin*) umożliwiają tworzenie form żeńskich. Ceniony polski językoznawca Jan Miodek⁸ odradza jednak ich stosowanie, twierdząc, że nazwy funkcji i urzędów jak dotąd występują w urzędowym języku polskim wyłącznie w formie męskiej. Z kolei zdaniem Alicji Nagórko (1998) i Hanny Jadackiej (2005) żeńskie określenia zawodów odbierane są jako potoczne i mniej prestiżowe, przez co nie oddają faktycznej rangi społecznej zawodu. Wynika to z wieloznaczności sufiksu „-ka”, który oprócz mocji posiada także inne funkcje słowotwórcze, na przykład funkcję kolektywną, analogicznie do niemieckiego sufiksu „-schaft” (*profesorka, die Professorenschaft*), jednak przede wszystkim wyraża znaczenie pejoratywne, jak choćby w słowie *pro wizorka (rozwiązanie tymczasowe)*. Prawdopodobnie to właśnie z powodu tych pejoratywnych konotacji w polskim wykazie zawodów i specjalności formy żeńskie występują jedynie sporadycznie i dotyczą przede wszystkim zawodów wykonywanych wyłącznie lub głównie przez kobiety, jak na przykład *wizażystka (Visagistin)*, *manikiurzystka (Handpflegerin, Maniküre Stylistin, Nageldesignerin)*, *hafciarka (Stickerin)*, *gorseciarka (Korsettmacherin)*. Brak użycia rodzaju żeńskiego polski ustawodawca wyjaśnia następująco:

Dla uproszczenia przyjęto w klasyfikacji tradycyjne nazwy zawodów rodzaju męskiego, zaś nazwy rodzaju żeńskiego stosowano tylko w niektórych zawodach, wyraźnie zdominowanych przez kobiety. Nie powinno to mieć wpływu na klasyfikowanie pracowników do określonych zawodów. Na świadectwach/zaświadczeniach potwierdzających nabycie

⁸ Zob. <http://zielonalinia.gov.pl/default.aspx?newsId=25254> (28.12.2014 r.).

kwalifikacji do pracy w określonych zawodach należy stosować nazwy zawodów występujące w klasyfikacji, niezależnie od płci osoby, która uzyskała określone świadectwo/zaświadczenie. Na przykład kobieta, która zdobyła zawód fryzjera, na świadectwie powinna mieć podany zawód: fryzjer, a nie fryzjerka (Dz.U. z 2010 r., Nr 82, poz. 537, s. 6981).

2. Nazwy zawodów prawniczych w języku polskim i niemieckim

W celu porównania oficjalnych nazw zawodów prawniczych w języku polskim i niemieckim najpierw dokonamy analizy ilościowo-jakościowej, a następnie omówimy możliwości przekładu. W tym celu w oparciu o KldB 2010 przedstawimy dane dotyczące liczby zawodów i opis obszaru działania osób wykonujących poszczególne zawody wraz z wyszczególnieniem ich typowych obowiązków, zadań, wiedzy i umiejętności. Następnie dokonamy analizy lingwistycznej nazw zawodów.

W Niemczech istnieje obecnie 50 zawodów prawniczych, które przyporządkowano do działu 7 klasyfikacji KldB 2010: Organizacja przedsiębiorstw, rachunkowość, prawo i administracja, oraz do działu 5 klasyfikacji KldB 2010: Komunikacja, logistyka, ochrona i bezpieczeństwo. Grupę 73 stanowią zawody związane z ochroną prawną i administracją publiczną, natomiast inna podgrupa (5323) obejmuje zawody z zakresu egzekucji sądowej:

Tab. 1. Zawody w dziedzinie prawa i administracji zgodnie z KldB 2010

731	Rechtsprechung, Rechtsberatung und -ordnung
7310	Berufe in der Rechtsprechung, Rechtsberatung und -ordnung
73104	Jurist/in – allgemeine Rechtswissenschaften
73104	Rechtswissenschaftler/in
7311	Assistenzkräfte in Rechtsanwaltskanzlei und Notariat
73112	Anwaltsgehilfe/-gehilfin
73112	Insolvenz Sachbearbeiter/in
73112	Notarfachangestellte/r

73112	Notargehilfe/-gehilfin
73112	Patentanwaltsfachangestellte/r
73112	Patentanwaltsgehilfe/-gehilfin
73112	Patentsachbearbeiter/in
73112	Rechtsanwaltsfachangestellte/r
73112	Rechtsanwaltsgehilfe/-gehilfin
73112	Rechtsbeistandsgehilfe/-gehilfin
73113	Bürovorsteher/in (Rechtsanwaltskanzlei/Notariat)
73113	Notarfachwirt/in
73113	Rechtsfachwirt/in
7312	Notare/Notarinnen
73124	Bezirksnotar/in
73124	Notar/in
7313	Rechtsanwälte/-anwältinnen
73134	Fachanwalt/-anwältin
73134	Fachanwalt/-anwältin - Strafrecht
73134	Patentanwalt/-anwältin
73134	Rechtsanwalt/Rechtsanwältin
73134	Syndikus-Anwalt/-Anwältin
7314	Staatsanwälte/-anwältinnen
73144	Oberstaatsanwalt/-anwältin
73144	Staatsanwalt/-anwältin
7315	Richter/innen
73154	Richter/in
73154	Sozialrichter/in
7316	Berufe im Verfassungsschutz
73162	Beamt(er/in) – Bundesnachrichtendienst (mittlerer Dienst)
73162	Verfassungsschutzbeamter/-beamtin (mittlerer Dienst)
73163	Beamt(er/in) – Bundesnachrichtendienst (gehobener Dienst)
73163	Verfassungsschutzbeamter/-beamtin (gehobener Dienst)
73164	Beamt(er/in) – Bundesnachrichtendienst (höherer Dienst)
73164	Verfassungsschutzbeamter/-beamtin (höherer Dienst)
7318	Berufe in Rechtsprechung, Rechtsberatung und -ordnung (sonstige spezifische Tätigkeitsangabe)
73183	Datenschutzbeauftragte/r

73183	Rechtsbeistand
73183	Rechtsschutzbeauftragte/r
73184	Insolvenzverwalter/in
73184	Justitiar/in
73184	Vertragsberater/in
73184	Verwaltungsjurist/in
73184	Wirtschaftsjurist/in
7319	Führungskräfte – Rechtsprechung, Rechtsberatung, und -ordnung
73194	Leiter/in – Rechtsabteilung
73194	Leiter/in – Rechtsreferat
7325	Berufe in der Justizverwaltung
73252	Justizfachangestellte/r
73252	Justizverwaltungsbeamter/-beamtin (mittlerer Dienst)
73253	Justizverwaltungsbeamter/-beamtin (gehobener Dienst)
73253	Rechtspfleger/in
73254	Justizverwaltungsbeamter/-beamtin (höherer Dienst)

Zgodnie z opisem tej grupy zawodowej w klasyfikacji KldB 2010 przedstawiciele powyższych zawodów pełnią funkcje związane z adwokaturą i notariatem, ochroną konstytucji, orzecznictwem, doradztwem i porządkiem prawnym oraz prokuraturą. Przedstawiciele zawodów wchodzących w zakres publicznej administracji sądowej pełnią funkcje związane z rozpatrywaniem spraw w sądach i prokuraturach. Ponadto zapewniają sprawne funkcjonowanie tych placówek. Do ich zadań, obowiązków, kwalifikacji i umiejętności zalicza się na ogół czynności wymienione w tab. 2.:

Tab. 2. Lista zadań, obowiązków, kwalifikacji i umiejętności według KldB 2010⁹

Zawody z zakresu orzecznictwa, doradztwa i porządku prawnego	Zawody w administracji sądowej
(a) doradztwo w sprawach prawnych, doradzanie klientom, ich obsługa i reprezentacja przed sądami, (b)	(a) zarządzanie sekretariatami sądu lub prokuratury, np. zarządzanie postępowaniami i prowadzenie akt, (b)

⁹ Klassifikation der Berufe 2010. Band 2: Definitorischer und beschreibender Teil. Bundesagentur für Arbeit, s. 1137 i 1170 (tłumaczenie ADK).

pośrednictwo pomiędzy stronami konfliktu lub dokonywanie rozstrzygnięć z wykorzystaniem konkretnej wiedzy prawnej, przygotowywanie środków zaskarżenia i środków odwoławczych, (c) korzystanie z prawniczych narzędzi pracy, np. wyroków wydanych przez najwyższych sędziów lub ustaw, przy dokonywaniu rozstrzygnięć oraz ich dopasowanie do okoliczności danej sprawy, (d) studiowanie akt, okoliczności faktycznych i faktów oraz dokonywanie rozstrzygnięć z uwzględnieniem odnośnych ustaw, (e) przygotowywanie regulacji oraz redagowanie i weryfikacja umów, opracowywanie spraw egzekucyjnych, (f) wykonywanie prawomocnych wyroków sądowych, uzyskiwanie informacji istotnych z punktu widzenia ochrony konstytucji.	realizacja zadań w zakresie sądownictwa procesowego, np. wysyłanie wezwań i doręczeń lub sporządzanie protokołów z rozpraw głównych, (c) realizacja zadań w zakresie sądownictwa nieprocesowego, np. podpisywanie listów hipotecznych lub dokonywanie wpisów do ksiąg wieczystych, (d) opracowywanie spraw kosztowych w sądzie lub prokuraturze, np. obliczanie kosztów sporów prawnych lub polecanie wypłaty odszkodowania, (e) dokonywanie rozstrzygnięć w sprawie wniosków, podań, zażaleń, sprzeciwów i odwołań lub przygotowywanie do ich rozstrzygnięcia.
---	---

Ostatnia grupa (5323) „Zawody z zakresu egzekucji sądowej” obejmuje zawody prawnicze (np. *Gerichtsvollzieher*) lub quasi-prawnicze, wymagające wykształcenia prawniczego (np. *Vollziehungsbeamter*):

Tab. 3. Zawody z zakresu egzekucji sądowej według KldB 2010

5323	Berufe im Gerichtsvollzug
53232	Vollziehungsbeamt(er/in)
53233	Gerichtsvollzieher/in
53233	Sequester/in

Zgodnie z opisem grupy nr 5323 w klasyfikacji KldB 2010¹⁰ osoby wykonujące te zawody inkasują w imieniu miast, gmin lub innych organów, a także na zlecenie wierzycieli, nierozliczone

¹⁰ Klassifikation der Berufe 2010. Band 2: Definitorischer und beschreibender Teil. Bundesagentur für Arbeit, s. 924 (tłumaczenie ADK).

naależności, takie jak długi lub grzywny. Dokonują zajęć lub licytacji rzeczy ruchomych oraz wykonują wyroki i postanowienia sądów. Do ich zadań, obowiązków, kwalifikacji i umiejętności zalicza się zwykle:

(a) ocenę sytuacji majątkowej dłużników, (b) szacowanie wartości zajmowanych przedmiotów, (c) doręczanie postanowień o zajęciu i przelewie w związku z zajęciem wynagrodzenia za pracę oraz o zajęciu wierzytelności i praw, zajmowanie i licytację rzeczy ruchomych, (d) opróżnianie nieruchomości gruntowych, mieszkań, lokali i statków na podstawie wyroku eksmisyjnego lub po licytacji egzekucyjnej, (e) ew. odbieranie od dłużnika zapewnienia w miejsce przyrzeczenia (ujawnienie majątku), (f) dokumentowanie na piśmie wykonanych czynności i ich rozliczanie.

Za cechę determinującą posiadanie danego zawodu w rozumieniu ww. klasyfikacji zawodów uważa się wykonywanie czynności w określonym momencie przez daną osobę, niezależnie od jej formalnego wykształcenia szkolnego lub zawodowego czy też pozycji zawodowej lub stanowiska w przedsiębiorstwie. Wykształcenie formalne co do zasady nie jest cechą, która rozstrzyga o wykonywaniu danego zawodu. Dlatego podczas rekrutacji pytaniu o wykonywaną pracę towarzyszy pytanie o wyuczony zawód. W przypadku szeregu zawodów prawniczych wykonywanie zawodu uzależnione jest od uzyskania wymaganego wykształcenia oraz akredytacji, ewentualnie pozwolenia wydanego przez organy państwowe (*Rechtsanwalt*). Osoby czynne zawodowo mogą prowadzić działalność jednoosobową (*Notar*), albo być zatrudnione jako urzędnicy lub pracownicy, pozostając w stosunku zależności (*Notarfachangestellte*). W służbie publicznej nazwy urzędów bądź stanowisk i funkcji pełnionych przez urzędników nie zawsze mają charakter zawodu, dlatego często nie jest możliwe zidentyfikowanie rodzaju wykonywanych czynności (*Justizverwaltungsbeamter*). W ramach form podstawowych zawodów (*Rechtsanwalt*) w wyniku specjalizacji lub podziału pracy wykształciły się formy szczegółowe (*Syndikus-Anwalt*). Ponadto można wyróżnić zawody o charakterze pomocniczym w stosunku do zawodu głównego, w przypadku których wykonywana jest jedynie część obowiązków typowych dla zawodu głównego i jego form szczególnych (*Notargehilfe*).

Analiza lingwistyczna zawodów prawniczych w języku niemieckim pozwala stwierdzić, że najliczniej reprezentowaną grupą są nazwy jednowyrazowe w postaci złożzeń (*Notargehilfe*,

Insolvenzverwalter) i derywatów (*Richter*, *Jurist*, *Justiziar*, *Beamter*). Brak jest nazw wielowyrazowych.

Większość nazw zawodów rodzaju męskiego posiada niemiecki sufiks „-er” (*Rechtspfleger*). Nazwy zawodów prawniczych tworzone są ponadto z sufiksami obcymi, np. „-ist” (*Jurist*), „-ar” (*Justiziar*, *Notar*), „-us” (*Syndikus*) lub bez sufiksu (*Rechtsbeistand*)¹¹. Prawie wszystkie formy żeńskie tworzone są poprzez dodanie sufiksu „-in”, z wyjątkiem formy *Syndika* od *Syndikus*.

Pod względem formalnym mamy do czynienia ze złożeniami bez interfiksu (*Jugendrichter*) oraz z wysoko frekwencyjnym interfiksem „-s-” (*Gerichtsvollzieher*) lub rzadszym „-n-” (*Familienrichter*). Z semantycznego punktu widzenia występują jedynie złożenia determinatywne (*Bezirksnotar*, *Wirtschaftsjurist*), składające się z dwóch do maksymalnie czterech składników (*Fachanwalt*, *Patentsachbearbeiter*, *Patentanwaltsfachangestellter*). W wielu nazwach zawodów wyraz główny stanowi funkcja urzędnika (*Verfassungsschutzbeamter*) lub pomocnika (*Anwaltsgehilfe*). Niektóre nazwy zawodów zapożyczono z łaciny (*Notar*, *Sequester*, *Justiziar*) lub poprzez łacinę z greki (*Syndikus*).

W polskiej klasyfikacji zawodów i specjalności¹² znajdziemy z kolei jedynie 17 zawodów związanych z prawem, które zostały przyporządkowane do grupy nr 26 i nr 34. Do pierwszej grupy, oprócz prawników, zaliczają się archiwiści, bibliotekoznawcy, muzealnicy i specjaliści z dziedzin społecznych, duchowni i duszpasterze, literaci, dziennikarze i filolodzy, a także twórcy i artyści. Druga grupa obejmuje specjalistów nieakademickich z dziedziny prawa, spraw społecznych i kultury oraz personel pokrewny.

Tab. 4. Zawody prawnicze według polskiej Klasyfikacji zawodów i specjalności

26	Specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury
261	Specjaliści z dziedziny prawa
2611	Adwokaci, radcy prawni i prokuratorzy
261101	Adwokat
261102	Prokurator

¹¹ Pojęciem tym określa się eksperta, który za urzędowym pozwoleniem prowadzi sprawy prawne na rzecz osób trzecich, nie będąc adwokatem. Termin *Rechtsbeistand* powszechnie stosowane jest także jako synonim zawodu *Rechtsanwalt*.

¹² Dz.U. z 2014 r., poz. 1145.

261103	Radca prawny
2612	Sędziowie
261201	Sędzia
2619	Specjaliści z dziedziny prawa gdzie indziej niesklasyfikowani
261901	Asystent prawny
261902	Asystent prokuratora
261903	Asystent sędziego
261904	Komornik sądowy
261905	Notariusz
261906	Legislator
261907	Radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa
261908	Referendarz sądowy
261909	Doradca do spraw odszkodowań
261910	Specjalista do spraw ochrony własności intelektualnej
261990	Pozostali specjaliści z dziedziny prawa gdzie indziej niesklasyfikowani
34	Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny
341	Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych i religii
3411	Średni personel z dziedziny prawa i pokrewny
341101	Detektyw prywatny
341102	Sekretarka notarialna
341103	Sekretarz sądowy
341190	Pozostały średni personel z dziedziny prawa i pokrewny

Polski wykaz wprawdzie nie zawiera opisów zawodów, jednak Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wydało szczegółowy komentarz do klasyfikacji zawodów z 2010 roku¹³. Według informacji udostępnionych przez ww. Ministerstwo¹⁴ specjaliści z dziedziny prawa zajmują się prowadzeniem badań dotyczących problemów prawnych, udzielaniem klientom porad prawnych dotyczących prawnych aspektów sporów, wygłaszaniem mów końcowych w procesie, prowadzeniem postępowań przed sądami, przewodniczeniem posiedzeniom sądowym oraz przygotowywaniem projektów ustaw i aktów wykonawczych. Ponadto sporządzają

¹³ <http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/> (27.12.2014 r.).

¹⁴ Klasyfikacja zawodów i specjalności 2010 – opisy grup średnich zawodów i specjalności, wersja z dnia 25.10.2010 r., s. 19-20.

wszelkiego rodzaju dokumenty prawnicze stosowane w obrocie prawnym. Z kolei średni personel z dziedziny prawa i pokrewny pełni funkcje pomocnicze w sądach lub kancelariach prawnych, świadczy usługi związane z zagadnieniami prawnymi lub prowadzi dochodzenia na zlecenie klientów¹⁵.

Z językoznawczego punktu widzenia korpus polskich zawodów zawiera tylko derywaty rzeczownikowe (*asystent, sędzia*). Nie występują ani wyrazy proste, ani złożenia. *Nomina agentis* tworzone są zarówno za pomocą sufiksów rodzimych (*radca, komornik*), jak i obcych (*legislator, asystent*). W badanym korpusie występuje tylko jedna forma żeńska zawodu, a mianowicie *sekretarka notarialna*.

Pod względem formalnym mamy do czynienia z nazwami jedno- (*prokurator*) lub wielowyrazowymi w postaci dwu- lub wieloskładnikowych grup nominalnych (*asystent prokuratora, specjalista do spraw ochrony własności intelektualnej*). Frazy nominalne można podzielić na następujące grupy¹⁶: (1) grupa przymiotnikowa: *asystent prawny*, (2) grupa dopełniaczowa: *asystent sędziego*, (3) grupa przymiokowa: *specjalista do spraw odszkodowań*, (4) grupa dopełniaczowo-przymiotnikowo-dopełniaczowa: *radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa*. Wśród polskich nazw zawodów można także znaleźć zapożyczenia z łaciny (*adwokat, legislator, detektyw*).

Z przeprowadzonej analizy można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Niemieckie nazwy zawodów prawniczych cechują się wyższym stopniem specjalizacji, co można wywnioskować z dużej liczby zawodów.
2. Zarówno w korpusie polskim, jak i niemieckim występują nazwy jednowyrazowe. Brak jest jednak wyrazów prostych. W zawodach niemieckich dominują złożenia, a w ich polskich odpowiednikach derywaty. W polskiej klasyfikacji nie występują nazwy zawodów prawniczych w postaci złożień. Z kolei korpus niemiecki nie zawiera nazw wielowyrazowych.

¹⁵ Klasyfikacja zawodów i specjalności 2010 – opisy grup elementarnych zawodów i specjalności, wersja z dnia 22.02.2011 r., s. 113.

¹⁶ Nazwa grupy pochodzi od nazwy członu określającego.

3. W przypadku niemieckich nazw zawodów konsekwentnie tworzy się formy żeńskie, w języku polskim właściwie nie odgrywają one żadnej roli.

4. W obydwu porównywanych językach kilka nazw zawodów zostało zapożyczonych z łaciny. Liczne nazwy zawodów tworzone są również za pomocą sufiksów obcych.

3. Nazwy zawodów prawniczych z perspektywy translatorskiej

Porównanie nazw zawodów przedstawione w rozdziale drugim może okazać się niezwykle pomocne w procesie uzyskania możliwie najwyższego stopnia ekwiwalencji funkcjonalnej podczas tłumaczenia polskich i niemieckich nazw zawodów. Wykazano to już na przykładzie strategii tłumaczeniowych podczas przekładu nazw zawodów w parze językowej niemiecki-polski (por. Kubacki 2007 i 2010).

W naszych rozważaniach chcemy jednak skupić się na innym problemie, a mianowicie na strategiach tłumaczenia terminów, których nie można odnaleźć w słownikach bilingwalnych. Przy poszukiwaniu niemieckich odpowiedników polskich nazw zawodów wymienionych w tabeli 4. okazuje się, że słowniki proponują ekwiwalenty jedynie dla 9 z 17 zawodów. Pozostałych polskich nazw zawodów nie można znaleźć w słownikach, aczkolwiek uwzględnione są poszczególne leksemy, jak np. *asystent* (*Assistent*), *doradca* (*Berater*), *sekretnarz* (*Sekretär*), *specjalista* (*Spezialist*, *Sachbearbeiter*).

Tab. 5. Ekwiwalenty słownikowe dla polskich nazw zawodów prawniczych¹⁷

Adwokat	Kilian & Kilian	Rechtsanwalt
Prokurator		Staatsanwalt
Radca prawny		1. Rechtsberater (als freier Beruf) 2. Justiziar (als Beamter oder Angestellter)
Sędzia		Richter
Komornik sądowy		Gerichtsvollzieher

¹⁷ Zob. wykaz słowników prawniczych w bibliografii.

Notariusz		Notar
Legislator		Jurist im Gesetzgebungsdienst
Referendarz sądowy		Rechtspfleger
Sekretarz sądowy	Banaszak et al.	Gerichtsssekretär

Z podobną sytuacją mamy do czynienia przy poszukiwaniu polskich ekwiwalentów leksemów zawartych w tabeli 1. i 3. Słowniki specjalistyczne zawierają jedynie 21 z 50 niemieckich nazw zawodów, przy czym można znaleźć także niektóre człony nazw, jak *Leiter* (kierownik, dyrektor), *Sachbearbeiter* (pracownik określonego działu/zajmujący się daną sprawą, referent), *Justizangestellter* (pracownik wymiaru sprawiedliwości). Zatem można sformułować konkluzję, że słowniki specjalistyczne zwykle uwzględniają jedynie proste hasła.

Tab. 6. Ekwiwalenty słownikowe dla niemieckich nazw zawodów prawniczych¹⁸

Jurist	Kilian & Kilian	prawnik
Rechtswissenschaftler		prawnik naukowiec
Bezirksnotar		notariusz okręgowy (tylko w Badenii-Wirtembergii)
Notar		notariusz
Fachanwalt		adwokat specjalista (w określonej dziedzinie)
Patentanwalt		rzecznik patentowy
Rechtsanwalt		adwokat
Syndikus-Anwalt		radca prawny (adwokat na etacie w przedsiębiorstwie)
Oberstaatsanwalt		prokurator naczelny przy Sądzie Krajowym
Staatsanwalt		prokurator
Richter		sędzia
Sozialrichter		sędzia sądu socjalnego
Beamter		urzędnik
Datenschutzbeauftragter		pełnomocnik urzędu ds. ochrony danych osobowych
Rechtsbeistand		doradca prawny

¹⁸ Zob. wykaz słowników prawniczych w bibliografii.

Insolvenzverwalter		syndyk masy upadłościowej
Justiziar		radca prawny (etatowy)
Wirtschaftsjurist		prawnik specjalista prawa gospodarczego (zatrudniony w gospodarce)
Rechtspfleger		referendarz sądowy
Gerichtsvollzieher		komornik
Sequester		zarządca sekwestrowy ¹⁹

W przypadku braku rozwiązania tłumacz często staje przed dylematem znanym już od czasów Fryderyka Schleiermachera: tłumaczenia udomawiającego lub egzotyzującego (zob. Wiesmann 1999: 155, Stolze 2005: 58 i n.). Czy należy zatem, posługując się terminologią Juliane House (2011: 25 i n.), zastosować **overt translation** czy **covert translation**? (zob. Stolze 2005: 95). Przy odpowiedzi na to pytanie można posłużyć się logiczną argumentacją Radegundis Stolze (2009: 284–285). Wychodzi ona z założenia, że tłumacz, dokonując przekładu dokumentów²⁰, przede wszystkim nie może ograniczać się jedynie do ekwiwalencji leksykalnej, lecz musi uwzględniać specyficzne warunki użycia terminu. Zdaniem Stolze (ibidem) tłumaczenia dosłowne poprzez zwykłą zamianę terminologii w poszczególnych językach często prowadzą do niezrozumiałych sformułowań, sprawiając wrażenie nieporadnych i nieudolnych. Z drugiej strony adaptacja w języku docelowym niesie ze sobą ryzyko, o ile nie zostanie zapewniona tożsamość instytucji lub konstrukcji prawnych.

Powyższe rozważania teoretyczne determinują proces przekładu. Oznacza to, że tłumacz może postąpić w dwojaki sposób. Jeżeli ma do czynienia z zawodami nieobecnymi w kraju docelowym, wówczas nierzadko zdany jest na tłumaczenie dosłowne. W przypadku zawodów występujących w kraju języka docelowego tłumacz może przejąć odpowiednie nazwy zawodów, pod warunkiem że ich denotaty są takie same lub aproksymatywne (zbliżone). Ta całkowita lub zbliżona zgodność dotyczy przede wszystkim kwalifikacji, wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania

¹⁹ Zarządca sekwestrowy – osoba prowadząca sprawy związane z majątkiem innej osoby do momentu ustalenia przez sąd prawa własności do majątku.

²⁰ Nazwy zawodów występują często w świadectwach pracy i CV na określenie piastowanych stanowisk. Nazwy zawodów prawniczych występują także w różnych dokumentach prawnych będących przedmiotem tłumaczenia poświadczonego.

danego zawodu, a także obszaru działania. Tłumacz musi je sprawdzić bądź ustalić²¹.

Tłumacząc nazwy zawodów poprzedzone tytułami, należy pamiętać o wytycznych odnoszących się do sposobu tłumaczenia tytułów zawodowych, stopni oraz tytułów naukowych, które są (lub powinny być) drogowskazem dla tłumaczy przysięgłych. Zostały one opracowane przez różne gremia specjalistów, między innymi z inicjatywy Komisji Europejskiej, Rady Europy i UNESCO/CEPES (1996), a także Komitetu Konwencji Lizbońskiej (2001). Ich szczegółowy przegląd można znaleźć w publikacji A.D. Kubackiego (2012) oraz *Kodeksie tłumacza przysięgłego* pod redakcją D. Kierzkowskiej (2005).

Pewną pomoc przy tłumaczeniu polskich nazw zawodów może stanowić tekst paralelny. W naszym wypadku jest to niemiecka klasyfikacja zawodów. Analogicznie do zawartych tam modeli słowotwórczych występujących w niemieckich nazwach zawodów można zaproponować następujące tłumaczenia dla brakujących polskich określeń.

Tab. 7. Propozycje tłumaczenia polskich nazw zawodów prawniczych

1.	asystent prawny	Junior-Jurist
2.	asystent prokuratora	Junior-Staatsanwalt
3.	asystent sędziego	Assistent des Richters
4.	radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa	Prokuraturanwalt bei der Finanzprokurator
5.	doradca do spraw odszkodowań	Referent für Entschädigungsfragen
6.	specjalista do spraw ochrony własności intelektualnej	Fachreferent für den Schutz des geistigen Eigentums
7.	detektyw prywatny	Privatdetektiv
8.	sekretarka notarialna	Notarhilfe bzw. Notarfachangestellte

Nazwy (5) do (7) utworzono w oparciu o modele słowotwórcze zawarte w niemieckiej klasyfikacji zawodów. Nawiasem mówiąc, pozycję (7) można znaleźć w *Wielkim słowniku*

²¹ Zob. w zasobach internetu zakresy zadań dla danych zawodów, opisane w tzw. katalogach zawodów: <http://www.katalogzawodow.pl/>, <http://berufenet.arbeitsagentur.de/berufe/>, <http://www.planet-beruf.de/> (27.12.2014 r.).

polsko-niemieckim PWN. W przykładzie (8) niemieckie nazwy zawodów zostały przejęte z klasyfikacji, ponieważ zakres kompetencji zawodowych jest analogiczny w obydwu krajach. Niemiecka klasyfikacja KldB 2010 nie zawiera nazw dla funkcji „asystenta” podanych w przykładach od (1) do (3). Przy tłumaczeniu polskich nazw nie było też możliwe wykorzystanie motywów nazwotwórczych z niemieckiej klasyfikacji, ponieważ według polskiego wykazu zawodów są to stanowiska czysto prawnicze w przeciwieństwie do warunków dopuszczenia do zawodu, obowiązujących w Niemczech. Dlatego w punkcie (3) najbardziej efektywna okazała się kalka, a w punktach (1) i (2) utworzenie neologizmu. Przykład (4) nawiązuje do austriackiego systemu prawa, gdzie funkcjonuje analogiczny zawód, w przeciwieństwie do niemieckiego systemu prawa. Istniejąca tam instytucja prawna „Finanzprokuratur” podobna jest do polskiej instytucji prawnej „Prokuratoria Generalna”, ponieważ wypełnia za pośrednictwem swoich urzędników (Prokuraturanwälte) te same bądź zbliżone zadania.

Tab. 8. Propozycje tłumaczenia niemieckich nazw zawodów prawniczych

1.	Anwaltsgehilfe	sekretarz adwokata
2.	Insolvenzsbearbeiter	referent w kancelarii syndyka
3.	Notarfachangestellter	wykwalifikowany pracownik kancelarii notarialnej
4.	Notargehilfe	sekretarz notariusza
5.	Patentanwaltsfachangestellter	wykwalifikowany pracownik kancelarii rzecznika patentowego
6.	Patentanwaltsgehilfe	sekretarz rzecznika patentowego
7.	Patentsachbearbeiter	referent rzecznika patentowego
8.	Rechtsanwaltsfachangestellter	wykwalifikowany pracownik kancelarii adwokackiej
9.	Rechtsanwaltsgehilfe	sekretarz adwokata
10.	Rechtsbeistandsgehilfe	sekretarz doradcy prawnego
11.	Bürovorsteher (Rechtsanwaltskanzlei, Notariat)	kierownik biura (kancelarii adwokackiej, notarialnej)
12.	Notarfachwirt	asystent notariusza
13.	Rechtsfachwirt	asystent adwokata lub rzecznika patentowego
14.	Verfassungsschutzbeamter	urzędnik Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji lub urzędów ochrony konstytucji

		w kraju związkowym
15.	Rechtsschutzbeauftragter	doradca do spraw ochrony prawnej
16.	Vertragsberater	doradca do spraw umów
17.	Verwaltungsjurist	prawnik w sektorze administracji publicznej
18.	Leiter – Rechtsabteilung	kierownik/dyrektor – dział/wydział prawny
19.	Leiter – Rechtsreferat	kierownik/dyrektor – referat prawny
20.	Justizfachangestellter	wykwalifikowany pracownik wymiaru sprawiedliwości
21.	Justizverwaltungsbeamter	urzędnik administracji wymiaru sprawiedliwości
22.	Vollziehungsbeamter ²²	komornik skarbowy

Przy tłumaczeniu niemieckich zawodów na język polski należy uwzględnić fakt, iż różnią się one od siebie zarówno pod względem formalnym, jak i semantycznym (różna motywacja nazwotwórcza). Niemieckim złożeniom, z wyjątkiem punktu 18 i 19, odpowiadają polskie grupy wyrazowe z przymiotnikiem (22), rzeczownikiem (1, 4, 9, 11, 12), ich kombinacją (6, 7, 10, 13, 14, 21) oraz grupą przyimkową (2, 15, 16, 17). Na podstawie powyższych propozycji tłumaczeń można stwierdzić, że nie jest tutaj możliwe zastosowanie kalki jako techniki tłumaczeniowej. W wielu przykładach zarówno struktura nazw, jak i ich motywy nazwotwórcze są różne, co w znacznej mierze utrudnia proces translacji. Tłumacz – dokonując przekładu każdego zawodu – musi ustalić, jakie wykształcenie i jaki zakres obowiązków wymagane są w danym zawodzie. Z takiego porównania wynika na przykład, że lepszym odpowiednikiem dla członu nadrzędnego „-gehilfe” w języku polskim jest „sekreтарь” niż „asystent”. Polski „sekreтарь” wykonuje prace organizacyjne i administracyjne, podczas gdy „asystent” pomaga samodzielnemu prawnikowi będącemu jego pracodawcą przede wszystkim w wypełnianiu jego obowiązków zawodowych. Z tego względu bardziej właściwym odpowiednikiem dla członu „-fachwirt” będzie polski „asystent”. W przypadku niektórych niemieckich złożzeń niemających polskiego odpowiednika elementy znaczeniowe można ustalić na podstawie ich poszczególnych składników (16 i 17). Jeśli jednak niemiecka nazwa zawodu (22) przypomina polski zawód, można przejąć polskie określenie mimo braku motywacji

²² Nie należy mylić z zawodem urzędnika penitencjarnego (Vollzugsbeamter).

nazwotwórczej. W przypadku zawodów charakterystycznych dla danego kraju (14) tłumacz może posłużyć się strategią amplifikacji, to znaczy zastosować w języku polskim formę opisową, która pozwoli zachować dokładność semantyczną.

Na zakończenie warto jeszcze zwrócić uwagę na problem bezkrytycznego przejmowania ekwiwalentów słownikowych, co ma miejsce także w przypadku zawodów prawniczych. Jako przykład niech posłużą polskie zawody „adwokat”, „radca prawny” i „doradca prawny”. „Adwokat” i „radca prawny” to zawody wymagające odbycia studiów prawniczych oraz zdania egzaminu po odbytej aplikacji adwokackiej lub radcowskiej. Różnica pomiędzy tymi zawodami sprowadzała się głównie do tego, że „radca prawny”, w przeciwieństwie do „adwokata”, nie może reprezentować klientów w sprawach karnych i karnoskarbowych. Z kolei „doradca prawny” to osoba, która wprawdzie ukończyła magisterskie studia prawnicze, ale nie odbyła aplikacji. Może jedynie świadczyć usługi doradcze dla klientów oraz sporządzać dla nich pisma w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej.

W wielu bilingwalnych słownikach ogólnych i specjalistycznych²³ zawód „radca prawny” tłumaczony jest jako „Rechtsberater” (doradca prawny), co może wprowadzać w błąd. Zgodnie z definicją zawartą w słowniku prawniczym *Creifelds Rechtswörterbuch* (2000: 1064) doradztwo prawne obejmuje świadczenie usług prawniczych, ale w jego zakres nie wchodzi przedstawicielstwo prawne przed sądami. Warunki wykonywania doradztwa prawnego określa niemiecka ustawa o usługach prawniczych z roku 2007. Usługi prawnicze może wykonywać niemal każdy, bez względu na wykształcenie. Zawód „radcy prawnego” pod względem wykształcenia i kompetencji odpowiada adwokatowi w zakresie prawa cywilnego. Zgodnie z § 3 federalnej ustawy o zawodzie adwokata z dnia 1 sierpnia 1959 r.²⁴ „adwokat jest powołanym niezależnym doradcą i przedstawicielem we wszystkich sprawach prawnych”. Dlatego tłumaczenie terminu „radca prawny” jako „Rechtsberater” jest zupełnie chybione. Zamiast tego proponujemy odpowiednik „Rechtsbeistand”.

Z powyższych analiz wynika, że podczas przekładu nazw zawodów należy pamiętać o następujących kwestiach:

²³ Zob. wykaz słowników prawniczych w bibliografii.

²⁴ <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/brabo/gesamt.pdf> (27.12.2014 r.).

1. krytycznym stosunku do ekwiwalentów słownikowych,
2. wyborze odpowiedniej metody tłumaczenia w razie braku analogicznego zawodu w systemie prawnym języka docelowego,
3. dostosowaniu tłumaczenia do struktur formalnych i semantycznych istniejących w języku docelowym,
4. porównywaniu kwalifikacji, obowiązków, czynności, zakresu wiedzy i umiejętności wymaganych w danym zawodzie prawniczym w polskim i niemieckim systemie prawnym.

Wyniki tego rodzaju analiz i badań mogą być źródłem cennych wniosków dla dydaktyki przekładu i leksykografii.

Bibliografia

- Bąk, Paweł. 2010. *Berufliche Frauenbezeichnungen oder weibliche Berufsbezeichnungen? Möglichkeiten und Grenzen der Erfassung von Äquivalenzen im Bereich der Politischen Korrektheit am Beispiel des Polnischen und Deutschen*. W: Bilut-Homplewicz, Zofia / Mac, Agnieszka / Smykała, Marta / Szwed, Iwona (red.): *Text und Stil. Studien zur Text- und Diskursforschung* 1. Frankfurt/M et al.: ss. 355-370.
- Jadacka, Halina. 2005. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa.
- Kamasa, Victoria. 2007. *Fryzjer czy fryzjerka? Rodzaj gramatyczny nazwy zawodu jako nośnik statusu społecznego*. W: *Investigationes Linguisticae* vol. XV: ss. 56-79.
- Kierzkowska, Danuta (red.). 2005. *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*. Warszawa.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2006. *Niemiecko-polski, polsko-niemiecki słownik z zakresu kontroli finansowo-księgowej z indeksem zawodów i specjalności*. Kraków.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2007. *Arkadownik, eguterzysta, formierz versus formowacz. O tłumaczeniu nazw zawodów z języka polskiego na język niemiecki*. W: *Lingua Legis* 15: ss. 56-65.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2009. *Klasyfikacje statystyczne w przekładzie na język niemiecki. Die statistischen Klassifikationen in deutscher Übersetzung*. Warszawa.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2009. *Semantisch-strukturelle Analyse der Berufsbezeichnungen im Deutschen und Polnischen*.

- W: Bartoszewicz, Iwona / Dalmas, Martine / Szczęk, Joanna / Tworek, Artur (red.): *Germanistische Linguistik extra muros – Aufgaben. Linguistische Treffen in Wrocław*, vol. 4, Wrocław–Dresden: ss. 37-46.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2010. *Jak tłumaczyć oficjalne nazwy zawodów i specjalności z języka niemieckiego i na język niemiecki?* W: Piotrowska, Maria (red.): *Tłumacz wobec problemów kulturowych. Seria Język a Komunikacja* 26, Kraków: ss. 71-81.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2012. *O problemach tłumaczenia poświadczonych polskich dokumentów szkolnych.* W: *Comparative Legilinguistics* 9: ss. 79-101.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2015. *Deutsche und polnische Berufe in der Rechtspflege aus translatorischer Sicht.* W: Opiłowski, Roman / Czachur, Waldemar (red.): *Sprache – Wissen – Medien. Festschrift für Professor Gerd Antos*, Wrocławskie studia z lingwistyki mediów. Wrocław–Dresden: ss. 145-161.
- Lewandowski, Jan. 2004. *Podstawy prawne i aspekty lingwistyczno-dydaktyczne językowych zawodów regulowanych (cz. I).* W: Lewandowski, Jan (red.): *Języki specjalistyczne 4. Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyka.* Warszawa: ss. 177-192.
- Lewandowski, Jan. 2006. *Podstawy prawne i aspekty lingwistyczno-dydaktyczne językowych zawodów regulowanych (cz. II).* W: Lewandowski, Jan / Kornacka, Małgorzata / Woźniakowski, Waldemar (red.): *Języki specjalistyczne 6. Teksty zawodowe w kontekstach międzykulturowych i tłumaczeniach.* Warszawa: ss. 111-123.
- Nagórko, Alicja. 1998. *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem).* Warszawa.
- Wiesmann, Eva. 1999. *Berücksichtigung von Textsortenkonventionen bei der Übersetzung von Rechtstexten am Beispiel der Übersetzung italienischer ‘Atti di citazione’ ins Deutsche.* W: Sandrini, Peter (red.): *Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache.* Tübingen: ss. 155-182.
- Stolze, Radegundis. 2005. *Übersetzungstheorien: eine Einführung.* Tübingen.
- Stolze, Radegundis. 2009. *Fachübersetzen – ein Lehrbuch für Theorie und Praxis.* Berlin.

Słowniki:

- Banaszak, Bogusław, Alexander von Brünneck, Tina de Vries i Marcin Krzymuski. 2003. *Rechts- und Wirtschaftswörterbuch polnisch-deutsch*. Warszawa.
- Banaszak, Bogusław, Alexander von Brünneck, Tina de Vries i Marcin Krzymuski. 2005. *Rechts- und Wirtschaftswörterbuch deutsch-polnisch*. Warszawa.
- Bar, Ludwik (red.). 1987. *Słownik prawniczy polsko-niemiecki*. Wrocław.
- Brzeziński, Włodzimierz. 2004. *Wielki słownik ekonomiczno-prawniczy niemiecko polski, polsko-niemiecki*. Gdynia.
- Creifelds, Carl. 2000. *Rechtswörterbuch*. München.
- Kienzler, Iwona. 2000. *Słownik prawniczo-handlowy niemiecko-polski*. Warszawa.
- Kienzler, Iwona. 2000. *Słownik prawniczo-handlowy polsko-niemiecki*. Warszawa.
- Kilian, Alina i Agnieszka Kilian. 2009. *Wörterbuch der Rechts- und Wirtschaftssprache. Band 1. Deutsch-polnisch*. Warszawa.
- Kilian, Alina i Agnieszka Kilian. 2011. *Wörterbuch der Rechts- und Wirtschaftssprache. Band 2. Polnisch-deutsch*. Warszawa.
- Kozieja-Dachterska, Agnieszka. 2006. *Großwörterbuch der Wirtschafts- und Rechtssprache, Deutsch-Polnisch, Band 1*. Warszawa.
- Kozieja-Dachterska, Agnieszka. 2010. *Großwörterbuch der Wirtschafts- und Rechtssprache, Polnisch-Deutsch, Band 2*. Warszawa.
- Pieńkos, Jerzy. 2002. *Polsko-niemiecki słownik prawniczy*. Kraków.
- Skibicki, Wacław. 1990. *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*. Warszawa.
- Wiktorowicz, Józef i Agnieszka Frączek (red.). 2008. *Großwörterbuch Polnisch-Deutsch*. PWN. Warszawa.